

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Sosyal Hizmette Sosyal Eylem Yaklaşımının Kullanılması

Use of Social Action Approach in Social Work

Cihangir KARAKAYA¹

¹ Öğr. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ahmet Erdoğan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, cihangir.karakaya@beun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1104-379X

Başvuru: 27.02.2021
Kabul: 10.08.2021

Atıf:
Karakaya, C. (2021). Sosyal hizmette sosyal eylem yaklaşımının kullanılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1487-1508. DOI: 10.33417/tsh.887933

ÖZET

Sosyal eylem, "insanları olumsuz yönde etkileyen maddi ve sosyal koşulları değiştirmeye yönelik sistematik ve bilinçli çaba" olarak tanımlanmaktadır. Tanımından anlaşılacağı üzere sosyal eylem kavramının çıkış noktası, sosyal hizmet mesleğinin ana hedefi olan 'toplumsal değişim' hedefiyle uyumaktadır. Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının geçmişten günümüze kadar geçen süreçte sosyal eylem yaklaşımından pek çok alanda faydalanmalarına olanak sağlamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylem yaklaşımından yararlanması 20.yy'ın başlarına dayansa da zaman içerisinde yaklaşımın uygulama alanları ve müracaatçı sistemleri farklılaşmıştır. Sosyal eylem anlayışı, ilk dönemlerde işçi sınıfının sorunlarına, orta dönemde II. Dünya Savaşının yaralarının sarılmasına odaklanırken günümüzde ise baskı ve ayrımcılık karşıtı postmodern bir anlayışa evrilmiştir. Çalışmanın amacı, sosyal eylem kavramını betimlemek ve sosyal hizmet mesleğinde sosyal eylemin kullanımına dair bir analiz ve alan örneklendirmesi yapmaktır. Çalışmada öncelikle sosyal eylem kavramının içeriğinden bahsedilecek, daha sonra sosyal eylemin sosyal hizmet mesleğindeki tarihçesi ele alınacaktır. Son olarak da sosyal hizmet mesleğinde sosyal eylemden en çok yararlanan alanlar olan toplumsal cinsiyet, engellilik ve göç alanındaki sosyal eylem çalışmaları örneklerle ifade edilecektir.

Anahtar kelimeler: Sosyal eylem, sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanı

ABSTRACT

Social action is defined as "systematic and conscious effort to change material and social conditions that negatively affect people." As can be understood from its definition, the starting point of the concept of social action coincides with the goal of 'social change', which is the main goal of the social work profession. This situation has enabled social workers to benefit from the social action approach in many areas from the past to the present. Although social workers' use of the social action approach dates back to the beginning of the 20th century, the application areas and client systems of the approach have changed over time. While the understanding of social action focused on the problems of the working class in the first period, in the middle period focused on healing the wounds of World War II, today it has evolved into a postmodern understanding of anti-oppression and discrimination. The aim of the study is to describe the concept of social action and to make an analysis and field example of the use of social action in the social work profession. In the study, firstly the content of the concept of social action will be mentioned, then the history of social action in the social work profession will be discussed. Finally, social action studies in the fields of gender, disability and immigration, which are the areas most benefited from social action in the social work profession, will be expressed with examples.

Keywords: Social action, social work, social worker

GİRİŞ

Sosyal hizmet uzmanları, dezavantajlı gruplarla çalışırken araştırmacı, sosyal ve politik değişim savunucuları olarak mesleki çalışmalarda bulunurlar. Uygulama, proje geliştirme, sistemsel değişiklikler ve sosyal değişim yaratma ve toplumu harekete geçirme gibi mesleki misyonlar yüklenirler (Merzel, 2007). Sosyal hizmet uzmanları, insanların değişimin imkânsız olduğunu düşünmelerine ve kendileri için en iyi seçeneği belirme konusunda yetersiz olduklarını düşünmelerine karşı çıkarken değişim sürecine bireylerin de birincil katılımını sağlamak için mücadele ederler. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki müdahalelerinde öncül amaçları, insanların kaynaklara ve hizmetlere ulaşımında fırsat eşitliğini ve birey, grup ve toplulukları harekete geçirerek karar alma süreçlerine dâhil olmalarını sağlayarak sosyal adaletin tesis edilmesidir (Houston, 2002). Sosyal hizmet uzmanlarının değişim sağlarken müracaatçıların baskı unsurlarına dair eleştirel bilinç geliştirmelerini sağlamak, örgütlenme becerilerini geliştirmek, kolektif olarak harekete geçmelerini sağlamak gibi kritik görevleri bulunmaktadır. Bu görevleri yerine getirirken kullandıkları en önemli yaklaşımlardan biri sosyal eylemdir. Sosyal hizmet uzmanları için sosyal eylem mikro, mezo ve makro düzeydeki mesleki müdahalelerinde önemli bir kavramsal temeldir (Dentato ve diğerleri, 2010). Sosyal eylem; hizmet ve uygulama standartları oluşması, sosyal sermaye kazanılması, hizmetlerin verimli bir şekilde sunulması, toplum inşasına dâhil olunması, farklı hizmet sunucularının birlikte çalışması, uygulama kapasitesi gelişmesi gibi hususlarda sosyal hizmet uzmanlarına kolaylık sağlar (Agranoff, 2003; Houston, 2002). Sosyal hizmet uzmanları, sosyal eylem vasıtasıyla insanları güçlendirici, kolektif çaba geliştirici, yenilikçi politikalar geliştirici ve refah arttırıcı gibi rollere bürünürler (Burghardt, 2013). Sosyal hizmet uzmanları; kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, gönüllü kuruluşlar ve sendikalar bünyesinde sosyal eylemi kullanmaktadırlar (Dentato ve diğerleri, 2010). Sosyal hizmet mesleğinde sosyal eylem yaklaşımı, pek çok sosyal hizmet uygulayıcı ve akademisyenin ilgi gösterdiği bir alandır. Her ne kadar ülkemizde cılız bir sesle kendinden söz ettirse de dünyada sosyal hizmet mesleği için önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde de günümüzde özellikle sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları, sosyal eylem yaklaşımından yararlanmaya başlamışlardır.

Hem dezavantajlı grupların sesinin yükselmesine olanak sağlayan toplumsal dönüşüm süreci hem de sosyal hizmet mesleğini etkisine alan eleştirel, baskı karşıtı, ayrımcılık karşıtı, güçlendirici, çokkültürcü postmodern anlayış sosyal eylemin önemini arttırmıştır. Çalışmanın amacı, sosyal eylem kavramını betimlemek ve sosyal hizmet mesleğinde sosyal eylemin kullanımına dair analiz ve alan örneklendirmesi yapmaktır. Çalışmada öncelikle sosyal eylem kavramının içeriğinden bahsedilecek, daha sonra sosyal eylemin sosyal hizmet mesleğindeki tarihçesi ele alınacaktır. Son olarak da sosyal hizmet mesleğinde sosyal eylemden en çok yararlanan alanlar olan toplumsal cinsiyet, engellilik ve göç alanındaki sosyal eylem çalışmaları örneklerle ifade edilecektir.

SOSYAL EYLEM KAVRAMININ İÇERİĞİ

Sosyal eylem, geçmişten günümüze farklı alanlarda farklı meslek elemanları tarafından kullanılmıştır ve kullanılmaya devam edilmektedir. Doğal olarak sosyal eylem yaklaşımını sadece sosyal hizmet mesleğinin yararlandığı bir yaklaşım olarak tanımlamamız yanlış olacaktır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle sosyal eylem yaklaşımının genel kullanımına dair bir açıklama yapılacak olup daha sonra sosyal hizmet mesleği özelinde bir kavram betimlemesi yapılacaktır.

Sosyal Eylem Kavramı

Sosyal eylem kavramı, II. Dünya Savaşı'nda ve sonrasında önem kazanan bir kavram olmuştur. Pek çok tanımı bulunan sosyal eylem kavramını Turner (1958, s. 3), "insanları olumsuz yönde etkileyen maddi ve sosyal koşulları değiştirmeye yönelik sistematik ve bilinçli çaba" olarak tanımlamaktadır. Sosyal eylem, bireysel eylemden ziyade bir grubun veya topluluğun koordine ve kolektif hale getirilmiş planlı eylemleridir (Castelfranchi, 1998, s. 159). Wittgenstein'e göre sosyal eylem, toplu eylemin belli bir plan çerçevesinde ve kurallara uygun olarak gerçekleştirilen halidir (Akt. Miller, 2001). Gilbert (1989)'e göre sosyal eylem, ortak bir amaç için harekete geçmek ve eylemde bulunmaktır. Kilgore (1999) sosyal eylemi, bireylerin toplu eylemlere katılarak sosyal ve toplumsal değişimin failleri olarak yer almalarını sağlayan unsur olarak tanımlamıştır.

Sosyal eylem yaklaşımı, 'gemeinschaft' ve 'gessellschaft'daki olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır (Bilgic, 2015; Freyer, 2012; Slattery, 2012). Gemeinschaft terimi 'topluluk'u, sürekli ve yakın insan ilişkilerini ifade etmektedir. Bu terime göre topluluk içinde yaşayan birey, içerisinde bulunduğu topluluğun norm, kural ve isteklerine uyarak ve topluluk üyeleriyle dayanışma içerisine girerek topluluğun harekete geçmesine ve işbirliğine katkıda bulunur. Gessellschaft terimi ise 'toplum'u ifade etmektedir. Bu terimin temelinde toplumun bütün paydaşlarının hür bir şekilde anlaşmaları ve toplum çıkarları doğrultusunda sözleşme yapmaları vardır. Gemeinschaft terimi, bireyin içerisinde bulunduğu toplulukla ortak bir bilinçle kolektif hareketini vurgulamaktadır. Gessellschaft terimi ise baskı karşıtı mücadeleyle toplumdaki güç dengelerinin eşitlenmesi ve demokratik bir toplum düzeni sağlanması gibi amaçlara vurgu yapmaktadır.

Sosyal eylem, eleştirel bilinç oluşturarak topluluk üyelerinin tercih ve bakış açılarını sorgulamalarını, kimliklerini tanıyıp yeniden tanımlamalarını, sosyal işlevselliklerini olumsuz etkileyen toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik sistemlere eleştiriler geliştirmelerini ve meydan okumalarını hedeflemektedir (Sayılan, 2009). Sosyal eylem, güçlü değişim ve gelişimlerin insanların baskı karşıtı mücadelesinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Sosyal eylem, dezavantajlı topluluk üyelerinin baskı süreçlerinin yaşanmasında kendilerinin de payı olduğu gerçeğiyle yüzleşmeleri gerektiğine fakat aynı zamanda baskıyla mücadelede en önemli gücün yine kendileri olduğunu farkında olmaları gerektiğine vurgu yapar (Foley, 1999; Türkmen, 2011).

Destek, dayanışma, kolektif bilinç ve harekete geçme süreçlerini merkezine alan sosyal eylem kavramı, dezavantajlı grup üyeleri arasındaki iletişim süreçlerinin eyleme ve mücadeleye

dönüşmesini sağlayarak topluluk dayanışmasını artırır (Hardt ve Negri, 2004). Kolektif mücadelede topluluk üyeleri, sosyal eylem aracılığıyla harekete geçerler ve dayanışma içerisinde olurlar. Sosyal eylem süreci, topluluk üyelerinin deneyimlerini paylaşmalarını, farkındalık kazanmalarını ve harekete geçme kararı alarak sosyal değişim yaratmalarını sağlar (Türkmen, 2011). Bu süreç, küçük değişimler yaratma aşamasından büyük değişimler yaratma aşamasına giden bir değişim sürecidir. Fakat değişim sürecinde makro ötesi değişimler beklenmesi değişimin başarısız olmasına neden olarak grup üyelerinin özgüvenini olumsuz etkileyecektir ve dezavantajlı olma durumunu kronikleştirecektir (Bora, 2010).

Rabinowitz (2016), sosyal eylem yaklaşımının kullanılmasının faydalarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Geleneksel olarak güçsüz olan veya güç kullanma potansiyellerinin farkında olmayan gruplar olduğunda sosyal eylem yaklaşımı kullanılabilir. Bir eyleme katılma deneyiminin başarılı olması, olayların gidişatını etkileyebileceklerini hiç düşünmemiş insanlar için güçlendirici olabilir. Kendilerine bakışlarını değiştirebilir, onlara neyin mümkün olduğuna dair farklı bir bakış açısı verebilir ve onları geniş kapsamlı hedeflere ulaşma mücadelesine hazırlayabilir.
- Kolektif eylem ve birçok ortak faaliyetin yaptığı gibi insanları bir araya getirerek topluluk bireylerini ortak nokta buluşturur. Paylaşılan çaba ve tutku ortak bir bilinç yaratarak bireyleri ortak bir amaç için topluluğa bağlar.
- Organize olmuş bir grubun hesaba katılması gereken bir güç olduğunu ve insanların grubun ihtiyaç ve çıkarlarına saygı duymaları gerektiğini kamuoyuna gösterebilir.
- İnsanları harekete geçirecek ve hedeflerinin gerçekleşmesini kolaylaştıracak uzun bir eylem sürecinin başlaması hususunda grubun endişelerini azaltır.
- Buldukları dezavantajlı durumdan kurtulmaları için durumlarıyla ilgili bir şeyler yapmalarının ahlaki görevleri olduğuna dair insanlarda bilinç uyandırır.
- İnsanlar kendi dünyalarında olup bitenlere yön verebileceklerini anladıklarında, başka türden görevleri üstlenmeye istekli hale gelirler. Problemlerini çözmek için kaynaklara sahip olduklarını anlamaya başlarlar ve bu kaynakları kullanmak için motivasyon ve beceriler geliştirirler.
- Aynı amaç için mücadele eden grupların ortak bir noktada buluşmasını ve beraber hareket etmesini sağlar.
- Uzun vadeli olumlu sosyal değişime yol açabilir. Sosyal eylem, diğer topluluk örgütlenme biçimleri gibi uzun vadeli ve kısa vadeli hedeflere sahiptir. Belirli bir eylemin amacı dar bir şekilde tanımlanabilirken, çoğu organizasyonun uzun vadeli hedefleri daha fazla eşitlik ve sosyal ve ekonomik adalettir. Uzun vadede ivmesini koruyan ve iyi yönetilen bir sosyal eylem kampanyası, herkesin sesinin önemli olduğu gerçek demokratik bir toplumla sonuçlanabilir.

Sosyal eylemde kullanılan strateji ve taktiklerin daha iyi anlaşılması için önce sosyal eylem sürecine dikkat edilmelidir. Antony ve Kaushik (2010), sosyal eylem sürecini farkındalık geliştirme,

organizasyon, strateji geliştirme ve aksiyon olarak dört aşamada ele almışlardır. *Farkındalık geliştirme*; sosyal problemin, ciddiyetinin, nedenlerinin, insanlar üzerindeki etkisinin vb. çalışılmasıdır. Topluluğun sosyo-kültürel ortamının, toplumun bir kesiminin veya tümünün refahını etkileyen acil sosyal problemin ve nedenlerinin farkındalığının sağlanmasını içerir. *Organizasyon*; çalışma sonuçlarının ilgili kişilerle paylaşılmasını içerir. Bu aşamada çeşitli grupların liderleri ve topluluğun yerel liderleri entegre bir eylemde bulunmaya çağrılır. Özellikle kitle iletişim araçları kullanarak farkındalık yaratılır. Bunu, verilen amaç için örgütlenmeleri için insanları harekete geçirme çabaları izler. *Strateji geliştirme*; hissedilen ihtiyaçlar temelinde hedefler belirlenir ve stratejiler geliştirilir. Stratejiler yetkililerle müzakere edilebilir veya ihtiyaç ortaya çıkarsa doğrudan görüşme gerçekleştirilir. *Aksiyon*; kolektif eyleme geçildiği nihai aşamadır. Görüldüğü üzere sosyal eylem süreci, bir sorunun veya baskının farkındalığından başlayıp örgütlenme ve planlamayla devam edip eylemle sonuçlanan adımların net olduğu aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalarda zorluklarla karşılaşılması muhtemeldir. Bu zorlukların aşılması, sosyal hizmet uzmanının mesleki yeterliliğine ve topluluğun örgütlenme becerisi, sorun çözme becerisi, mücadeleye inancı gibi pek çok etkene bağlıdır.

Sosyal eylem birtakım ilkeleri bulunmaktadır. Sosyal eylem yaklaşımının ilkeleri Britto (1984) tarafından güvenilirlik inşası, meşrulaştırma, dramatisasyon, çoklu strateji belirleme ve program geliştirme olarak ele alınmıştır. *Güvenilirlik inşası*; liderliğin, örgütün ve hareketin katılımcılarının kamusal imajını adalet, doğruluk ve güvenilirlik temelinde yansıtmayı temel alan ilkedir. *Meşrulaştırma*; hedef grubu ve genel halkı sosyal eylem hareketinin amaçlarının toplumsal açıdan doğru olduğuna ikna etme sürecidir. Bu ilkeye göre ideal olan, ahlaki bir zorunluluk olarak hareketi savunmaktır. Sosyal eylemi kullanan topluluk, hareketin hedeflerinin kalıcılığını sağlamak için teolojik, felsefi, hukuki-teknik, kamuoyu yollarını kullanabilir. *Dramatisasyon*; sosyal eylem hareketinin liderlerinin kahramanlık, sansasyonel haber yönetimi, yeni usuller, keskin sloganlar ve benzeri diğer teknikler ve duygusal çağrılarla halkı harekete geçirdiği kitlesel seferberlik ilkesidir. *Çoklu strateji belirleme*; farklı yaklaşımların ve farklı program türlerinin bir kombinasyonunu kullanarak çoklu bir stratejinin benimsenmesini içerir. *Program Geliştirme*; kitle seferberliği ve kamuoyu oluşturma hedefiyle sosyal, ekonomik ve politik programlar geliştirmeyi içeren ilkedir (akt. Antony ve Kaushik, 2010). Sosyal eylemin ilkeleri, eylem hareketinin toplumda olumlu karşılanması, toplumu etkileyip harekete geçirmesi, haber yönetimi ve sloganlar, alternatif strateji ve programlar gibi hususlara vurgu yapmaktadır.

Sosyal eylem yaklaşımının kullanılması için uygun koşulların oluşması gerekmektedir. Çünkü uygun koşullar yaratılmadığında sosyal eylemden yeterli başarı sağlanamaz. Ayrıca sosyal eylemin zamanlamasının yanlış olması, dezavantajlı grupların dezavantajlılık durumlarının kronikleşmesine sebep olur. Sosyal eylem yaklaşımının ne zaman kullanılması gerektiği şu şekilde sıralanabilir (Rabinowitz, 2016):

- Korku, öfke, ayrıcalıkları koruma dürtüsü, önyargı, politik felsefe gibi nedenlerden dolayı bazen toplum veya karar vericiler grubun endişelerini dinlemediği, bunlara yanıt vermediği veya konuyu gerçekten ele alacak kadar ileri gitmediği durumlarda müzakere ve mantık tatmin edici sonuçlar vermediği için sosyal eylem kullanılır.
- Bir konuyla ilgili acil önlem alınması veya hemen harekete geçilmesi gerektiğinde hızlı sonuçlar alabilmek için sosyal eyleme başvurulur.
- Sorun veya talep, medyada veya kamuoyunda tanınırlık kazanmaya ve kamuoyu topluluğun lehine değişmeye başladığında bir fırsat penceresi oluşabilir. Doğru zamanda yapılacak bir sosyal eylem, kamuoyu desteğini sağlamaştırabilir ve tanınırlığı zirveye çıkarabilir.
- Sosyal eylemi mümkün kılacak insan gücü, para, medya bağlantısı veya politik bağlantı gibi kaynaklara sahip olmak sosyal eylemin başarı şansını artırır.
- Kamuoyunun dikkatini çekecek dramatik bir açıklama yapılması hedeflendiğinde sosyal eylem yaklaşımı kullanılabilir.
- Topluma enerji vermek ve topluluk liderliğini geliştirmek hedeflendiğinde sosyal eylem kullanılır. Çünkü sosyal eylem; insanları harekete geçirir, kendilerini güçlü hissetmelerini sağlar, kendi yaşamları ve eylemleri için sorumluluk almalarını sağlar ve liderlik potansiyellerini ortaya çıkarır. Ayrıca sosyal eylem, insanların iktidardakilerin kurallarına ve taleplerine uysal bir şekilde boyun eğme olasılıklarını azaltır.
- Halkın ve medyanın dikkatini çekmek ve bir konu hakkında topluluk lehine kamuoyu oluşturmak amaçlandığında sosyal eylemden yararlanır.

Anlaşıldığı üzere sosyal eylem süreci dezavantajlı grupların farkındalık geliştirmelerini sağlayarak harekete geçmeleri, gelişmeleri ve güçlenmeleri hususunda onlara destek sağlar. Kişilerinin örgütlenmenin ve dayanışmanın önemini öğrenmelerine ve kolektif bir kimlikle aidiyet duygularını geliştirmelerine katkıda bulunur. Sosyal eylem sürecinin aşamaları ve ilkeleri uygulayıcılara yön verirken sürecin ilerlemesini kolaylaştırır. Ayrıca sosyal eylemin ne zaman ve nasıl kullanılması gerektiğine dair uygulayıcılara ve topluluklara rehberlik eder.

Sosyal Hizmette Sosyal Eylem Yaklaşımı

Sosyal hizmet mesleğinde sosyal eylem yaklaşımı 20.yy'ın başlarında adından söz ettirmiştir. Zaman içerisinde farklı anlayışlar ve farklı uygulamalarla mesleğe ve uygulayıcılara katkı sağlayan yaklaşım, pek çok akademisyen ve toplum çalışmacısı için de bir ilgi alanı olmuştur. Solender (1957), sosyal hizmet alanında sosyal eylemin, sosyal hizmet felsefesi, bilgisi ve becerisi bağlamında birey, grup veya gruplar arası bir çalışma süreci olduğunu belirtir. Amacı, sosyal politikayı ve sosyal yapının işleyişini değiştirerek, daha fazla ilerleme ve daha iyi hizmetler elde etmek için çalışarak toplumun refahını artırmaktır. Bu nedenle, sosyal eylemin sosyal mevzuatla birlikte yapısal değişiklikler meydana getirmenin bir yaklaşımı olarak görüldüğü açıktır (akt. Antony ve Kaushik, 2010). Baldwin

(1966), sosyal hizmet uygulamasında sosyal eylemi “sosyal ve ekonomik kurumları değiştirmeye yönelik organize bir çaba olarak tanımlarken, ona göre sosyal eylem siyasi reform hareketlerini, endüstriyel demokrasiyi, sosyal mevzuatı, ırksal ve sosyal adaleti, dini özgürlüğü ve yurttaşlık özgürlüğünü kapsar ve propoganda, araştırma ve lobicilik tekniklerini kullanır ” (akt. Antony ve Kaushik, 2010, s. 215). Sosyal hizmet uygulamasında sosyal eylem kavramı, Rothman’ın (1968) toplum çalışması model sınıflandırmasında görülmektedir. Toplum çalışmasının yerel gelişim ve sosyal planlama modellerine ek olarak sosyal eylem yaklaşımı da model olarak belirlenmiştir (Cnaan ve Boehm, 2012). Bu modelde nüfusun dezavantajlı kesimleri ile gücü elinde bulunduran kesimleri arasında işbirliği yapılarak, toplumsal kaynaklara erişimin sağlanması ya da iyileştirilmesi için sosyal politika ve sosyal hizmetlerin sosyal adalet ve demokrasi ışığında yeniden düzenlenmesi gerektiği savunulur. Bu modelde amaç, kurumları ve örgütlerin temel politikalarını değiştirerek kaynaklar ve gücün yeniden dağıtılmasını sağlamaktır (Zastrow, 2008).

Friedlander (1977), sosyal eylemi, sosyal ilerleme sağlamayı, sosyal politikaları değiştirmeyi ve sosyal mevzuatı, sağlık ve refah hizmetlerini iyileştirmeyi amaçlayan sosyal hizmet felsefesi ve uygulaması çerçevesinde bir birey, grup veya topluluk çabası olarak tanımlar. Netting ve diğerlerine göre (2011) sosyal hizmet uygulamasında sosyal eylem; gruplara, topluluklara ve örgütlere müdahale ederek toplu eylem aracılığıyla bu sistemlerde planlı bir değişiklik yaratmaktır. Başka bir deyişle sosyal eylem, mikro, mezo ve makro düzeyde planlı değişimler oluşturmayı hedefleyen işbirlikçi ve kolektif bir sosyal hizmet uygulamasıdır.

Mizrahi ve Morrison’e (2013) göre sosyal hizmet uzmanları; birey, grup ve toplulukların bireysel düzeyde, grup ve topluluk düzeyinde çözülmesi zor olan sorunlarına yönelik bilinçli kurumsal ve sistematik değişimler getirmek sosyal eylemden yararlanırlar. Değişimden kasıt liderlerin kritik rolleri, siyasi ve sivil katılım, örgütsel ve sosyal rollerin paylaşımı, toplumun ödül yapısındaki güncellemeler ve kaynak, hak ve fırsatların dağıtımına yön veren politikadaki değişimdir. Weil (2005), sosyal hizmet uygulamasının süreçlerini gelişim, düzenleme, planlama ve sosyal eylem olarak ele alırken sosyal eylemi; ekonomik, toplumsal ve siyasi değişim sağlamak amacıyla toplumsal katılımın sağlanması olarak tanımlamıştır. Ayrıca sosyal eylem yaklaşımının, toplumsal değişim hedefini gerçekleştirirken liderlik, çoğulculuk, toplumsal hareketlere katılım, işbirliği ve kolektif eylem kavramlarından faydalanır (akt. Keçeci, 2017).

Sosyal hizmet uzmanları dezavantajlı grupları harekete geçirmek ve sosyal değişim yaratmak için sosyal eylemi pek çok şekilde kullanabilirler. Rabinowitz (2016), sosyal eylemin sosyal hizmet uzmanlarının kullanabileceği yöntemleri; ilgili sorunun kapsamını duyurmak için politika yapıcılara ve yasa koyuculara mektup yazmaya, telefon görüşmeleri yapmaya veya e-posta göndermeye yönelik grubu organize etmek, medyayı, belirli konuları vurgulayan olayları ele almaya veya hikâyeleri yayınlamaya ikna etmek, bir mesajı kolayca anlaşılabilir ve eğlenceli bir şekilde iletmek için grubu halka açık gösteriler yapmaya hazır hale getirmek, protestolar, mitingler ve yürüyüşler

organize etmek, işçi hakları için belirli bir fabrikaya, şirkete veya sektöre yönelik grev organize etmek, belirlenen sorunla ilgili bir boykot organizasyonu düzenlemek, ilgili politika yapımcıları etkilemek için toplantılar, görüşmeler organize etmek, politika yapımcılara ve yasa koyuculara ilgili sosyal eylemin gerekliliğini ispat etmek için akademik çalışmalar ve kanıta dayalı uygulamalar gerçekleştirmek şeklinde sıralamıştır.

Bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak sosyal eylemi kullanan bir sosyal hizmet uzmanının çeşitli becerilere sahip olması gerekir. Bunlar: a) İlişki ve güvenilirlik oluşturmak amacıyla insanlarla etkili bir şekilde ilişki kurmak için ilişki becerileri; b) sosyal durumu ve sosyal sorunu objektif ve bilimsel olarak analiz etme becerileri; c) müracaatçıların sosyal problemle başa çıkmak için pratik müdahale stratejilerini belirlemesine yardımcı olmak için müdahale becerileri; d) müracaatçı kitlesini gerekli müdahale için birleştirmek amacıyla çeşitli gruplar ve yerel liderlerle koordinasyon ve işbirliği yapmak için yönetim becerileri; e) ihtiyaç duyulan yerlerde gerekli eylemleri kolaylaştırmak, taraflarla müzakere etmek ve onları ikna etmek için iletişim becerileri; f) kitlesel seferberlik için toplumu ve yetkililerle çatışma sorumluluğunu üstlenecek liderleri eğitime becerileri olarak sıralanmaktadır (Antony ve Kaushik, 2010).

Kaynakların paylaşılması, eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, dezavantajlı grupların kapasitelerini güçlendirilmesi, baskı karşıtı uygulamaların geliştirilmesi, organizasyon altyapısının oluşturulması, ortaklıklar veya koalisyonların oluşturulması, toplumsal görünürlüğü artırılması ve toplumsal düzeyde esnekliğin geliştirilmesi gibi hususlarda sosyal hizmet uzmanlarına katkı sağladığı için sosyal eylem yaklaşımı meslek için önemli bir konumdadır (Ferguson, 2004; Provan ve diğerleri, 2005).

SOSYAL EYLEMİN SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ TARİHÇESİ

Günümüzün dinamik, karmaşık ve belirsizliklerle dolu dünyasında sosyal hizmet uzmanları pek çok alanda müracaatçıların refahı için mücadele etmektedirler. Sektörün değişmesi, küresel dünyanın etkileri, özerk sosyal hayat, sivil ve politik katılımın düşük olması, sosyal yatırımların yerel yönetimlere ve kar amaçlı sektöre devri, sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi, artan teknoloji ve sosyal medya platformlarının kullanımının toplumun sosyal sorunları algılama durumunu değiştirmesi ve toplumda çeşitliliğin artması sosyal hizmet uzmanlarının mesleki müdahalelerinde sosyal eylemden yararlanmalarını zaruri kılmıştır (Reisch M. , 2013). Ekonomik ve kültürel küreselleşme, göçün çok boyutluluğu, küresel düzeyde iklim değişiklikleri ve dijital teknoloji bilginin yayılma hızının artması sosyal hizmet mesleğinde iletişimin boyutunu değiştirmiştir. Bu durum, dezavantajlı grupların yaşadıkları dezavantajlılık durumuna yönelik eleştirel bilinç geliştirmelerine ve duruma daha kolektif çözüm üretmelerine olanak sağlamıştır. Bahsi geçen eleştiri ve kolektif eylem sürecini mümkün kılan unsur ise sosyal eylemdir (Reisch, 2016).

Sosyal hizmet uygulamasında sosyal eylem, politik gücü elinde bulunduranlar ve karar alıcılar üzerinde baskı oluşturarak dezavantajlı grupların kaynak ve hizmetlere ulaşmalarını kolaylaşmasını hedeflemektedir (Zastrow, 2010). Dezavantajlı gruplar ile politik gücü elinde bulunduranlar arasında

sosyal anlaşma, kaynakların yeniden dağıtımı, uygulama ve politikalarda sosyal adalet ve kurum, örgüt ve sistemlerin yapısında köklü değişimler sosyal eylem aracılığıyla tesis edilir (Keçeci, 2017).

Sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet örgütleri sosyal eylemden pek çok defa yararlanmışlardır. Sosyal eylem yaklaşımının sosyal hizmet uygulamasında kullanımı 4 ana başlıkta sınıflandırılabilir.

Birinci Dönem

Sosyal hizmette sosyal eylem yaklaşımını 20.yy'ın başlarında ilk kullananlar sosyal reformcuların prototipi olan gayretli, zeki, politik açıdan güçlü olan, belirli güçlü dini inançları olan, bireysel müracaatçılarla projeler yürütürken aynı zamanda bakanlar düzeyinde faaliyetlerde bulunan, kampanyalar düzenleyerek kamuoyunu ve sosyal politikaları etkileyen etkili orta sınıf kişilerdir. İngiltere'de Octavia Hill ve Mary Carpenter, Avustralya'da Caroline Chishohn, Catherine Sponee ve Caroline Clark, Amerika'da Jane Addams, George Edmund Haynes, Florence Kelley ve Forrester Washington gibi uygulayıcılar bu gruba örnek gösterilebilir. Bahsi geçen öncüler sosyal hizmet mesleğinin profesyonelleşme sürecinde sosyal refah sisteminde sosyal adaletin tesis edilmesi hususlarında önemli roller üstlenmişlerdir. Yerel ve kamusal düzeyde sosyal hizmet örgütleri oluşturmuşlar ve endüstriyel mevzuat, işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşulları, yoksulluk, çocuk refahı, yaşlılık, halk sağlığı ve ceza reformu gibi çalışmalar yürütmüşlerdir (Reisch, 2016; Turner, 1958). Öncüler, sosyal eylemi kullanarak değişim yaratmış olsalar da uygulamalarını sosyal eylem başlığı altında adlandırmamışlardır. Öncülerin gerçekleştirdikleri sosyal eylem uygulamaları şu şekilde sıralanabilir (Wenocur ve Reisch, 1989):

- Kadınlar ve göçmenlerin çalışma hayatındaki koşullarının iyileşmesi için mücadele eden işçi sendikalarının oluşturulmasına katkı sağlamışlardır,
- Savunuculuk merkezli toplumsal hareketlere katılmışlardır,
- Irklar arası koalisyonlara katılmışlardır,
- Kadın emeğini koruyan ve çocuk işçiliğini yasaklayan yasa ve düzenlemelerin çıkarılmasına yardımcı olmuşlardır,
- Barınma, halk sağlığı ve iş güvenliği gibi hususlarda standart belirme süreçlerine katılmışlardır.

İkinci Dönem

İki dünya savaşı arası süreci kapsayan dönemde sosyal hizmet uzmanları, muhafazakâr ve daha vaka odaklı çalışmalarda bulunmuş olsalar da sosyal eylem kavramının sosyal hizmet alanında ilk kez zikredilmesi bu döneme denk gelmektedir. Mary Richmond, 1922 yılında sosyal eylem terimini ilk zikreden sosyal hizmet uzmanıydı (Antony ve Kaushik, 2010). Mary Richmond, sosyal sorunlara çözüm üretmek ve kırılgan grupların yaşam kalitesini yükseltmek için politikacıları etkilemeye ve sosyal sorunlara yönelik oluşturulan mevzuatta söz sahibi olmaya çalışarak sosyal eylem

çalışmalarında bulunmuştur (Başçılar, 2020). Ayrıca bu dönemde Mary Richmond'a ek olarak Bertha Capen Reynolds ve Mary Van Kleek gibi sosyal hizmet uzmanları da sosyal eylem yaklaşımını kullanmışlardır (McNutt, 2013). Bu dönemde sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylem yaklaşımını kullandıkları uygulamalar şu şekilde sıralanabilir (Reisch, 2016):

- Sosyal sigorta gibi sosyal reformları savunmuşlardır,
- Toplum katılımı kavramını genişletmişlerdir,
- Sosyal bilimsel araştırmaları kullanarak kalıcı sosyal sorunları analiz etmişler ve sorunların engellenmesi için kolektif eylemi savunmuşlardır,
- Örgüt yönetimi kavramını modernize ederek örgütlerin olumsuz yapısının değişmesini için mücadele etmişlerdir,
- Dönemin radikal hareketlerine ve reformlarına lider rolünde aktif katılım sağlamışlardır,
- Dezavantajlı grup üyelerinin toplulukları için aktif rol almalarına olanak sağlamışlardır,
- Sosyal hizmet kuruluşları ve işçi sendikaları aracılığıyla demokratik sosyal katılımı savunmuşlardır.

Üçüncü Dönem

II. Dünya Savaşı sırasında sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylemi kullandıkları alanlar savaşın olumsuz etkileri ile ilgili olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında sosyal eylemin kullanıldığı sosyal hizmet alanları şu şekilde sıralanabilir (Reisch, 2016):

- Savaş zamanı gelişmekte olan işgücünden kaynaklı işçi sorunlarıyla mücadele etmişlerdir,
- Askeri personelin ve ailelerinin kayıp, ayrılma ve savaş stresleriyle başa çıkmalarına yardımcı olmuşlardır,
- Sağlık hizmetleri ve çocuk bakım hizmetleri geliştirmişlerdir.

Savaş sonrası dönemde ise sosyal hizmet uygulayıcıları, mesleki çabalarının büyük kısmını sosyal eylemi kullanarak toplumsal değişim yaratmaya harcamışlardır. Bu dönemde politik değişim sağlamak esas amaç olarak belirlenmiştir. Sosyal eylem yaklaşımı kullanılarak dezavantajlı gruplarda bilinç gelişimi, harekete geçme ve toplum temelli değişim sağlama gibi mesleki müdahalelerde bulunmuşlardır (Houston, 2002). Bu dönem sosyal hizmet alanında, siyasi odaklı topluluk eyleminin yeniden ortaya çıktığı dönemdir. Sosyal hizmet uzmanlarının Amerika Birleşik Devletleri'nde katılım sağladıkları ve sosyal eylemden yararlandıkları 'Yoksulluğa Karşı Savaş', 'Gri Alanlar' ve 'Model Şehirler Programı' gibi projeler ağırlık kazanmıştır (McNutt, 2013). Bu projelerin yoksullukla ve ayrımcılıkla mücadele etme, eşit hak ve fırsatlar elde etme ve yaşanılabilir bir çevre sağlama amaçlarında olduğu görülmektedir.

Son Dönem

Günümüzde sosyal hizmet uzmanları; yoksulluk, mültecilik, engellilik, çocuk istismarı, kronik evsizlik, aile içi şiddet, ırkçılık ve LGBTİ bireylerin sorunları gibi kronikleşen sosyal sorunlarla ilgili mesleki müdahalelerde bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bu sorunlarla ilgili farkındalığı arttırarak toplumsal hareketliliği sağlamada sosyal eylemden yararlanırlar. Bu dönemde sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylemden yararlandığı uygulamalar (Mizrahi ve Morrison, 2013; Reisch, 2016):

- İnsan haklarının önemini vurgulayan çalışmalar,
- Organizasyon ve örgütlerin değişimine rehberlik eden uygulamalar,
- Organizasyon modelleri ve hizmet sunum biçimleri geliştirme çalışmaları,
- Medyayı kullanarak toplumsal farkındalık ve değişim isteği yaratma çalışmaları
- Çok kültürlülük, sosyal medya, uluslararası ve multidisipliner ittifaklar aracılığıyla değişim ve gelişim yaratma çalışmaları şeklinde sıralanabilir.

SOSYAL EYLEMİN SOSYAL HİZMET UYGULAMASINDA KULLANIM ALANLARI

Sosyal hizmet mesleği; toplumsal problemlerin birey, grup, topluluk ve toplumu nasıl etkilediğine odaklanırken cinsiyet, cinsel kimlik ve yönelim, ırk ve etnik köken, sosyal sınıf ve statü ile göçmenlik durumlarının bireyleri dezavantajlı hale getirmesini mesleki mesele haline getirir (Reisch, 2016). Sosyal hizmet uzmanları, sosyal sorunların yarattığı adaletsizlikle mücadele etmek, sorunların olumsuz etkilerini azaltmak, sosyal ve politik değişim oluşturmak ve baskı karşıtı uygulamalar gerçekleştirmek için sosyal eylemi kullanırlar (Keçeci, 2017). Sosyal hizmet uzmanları; sorun ve baskı unsurlarının tespiti, topluluk örgütlenmesi, topluluğun baş etme becerilerini geliştirme, planlama, karar vericileri etkileme, fon oluşturma, bütçe yapma, lobicilik yapma, kanıta dayalı çalışmalar yapma gibi çalışmalarla sosyal eylem sürecine katkıda bulunurlar. Ayrıca sosyal eylem sürecinde güçlendirici, savunucu, örgütleyici, eğitici, planlayıcı ve harekete geçirici gibi roller üstlenirler.

Çalışmanın bu bölümünde sosyal eylem yaklaşımının sosyal hizmet uygulamasında kullanım alanları anlatılmaya çalışılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Alanında Sosyal Eylem Yaklaşımı

Sosyal hizmet uygulaması, kadın örgütlenmesine katkı sağlama amacı için mücadele ederken sosyal eylem yaklaşımından yararlanır. Sosyal hizmet uzmanları, toplumsal cinsiyet alanında çalışırken ve kadın örgütlenmesine yönelik eylem teorileri geliştirirken cinsiyetin sosyal analizde kilit bir değişken olduğunun, kadınların yaşamdaki sosyal, kültürel ve biyolojik yapısının tespit edilmesinin ve toplulukların işlevsellik anlayışının anlaşılmasının gerekliliğinin farkındadırlar. Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylem yaklaşımını, toplumsal cinsiyet alanında kullandığı mesleki çalışmalar şu şekilde sıralanabilir (Çakır, 2011; Erdil, 2020; Lee ve Weeks, 1991; Özar, 2012):

- Kadınların cinsiyet ayrımcılığı kaynaklı yaşadıkları engellemeler olan evdeki emeğin yok sayılması, aile içi şiddet, istihdam sorunu, eşit işe eşit ücret verilmemesi, toplumsal ayrımcılık gibi sorunlarla mücadelede,
- Sosyal, ekonomik ve politik hayatın bütün alanlarında kadınların statülerinin sağlamaştırılması ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılıkla mücadelede,
- Toplumsal cinsiyet alanında eylem planları oluşturulması, kurumlar arası koordinasyon ve iletişimin sağlanmasında,
- Kadınların his ve fikirlerini topluma yansıtma ve sorunlarını aktarmalarını sağlamada,
- Kadınların oluşturdukları STK'lar aracılığıyla organize olmalarının sağlanması, karar alma süreçlerine ve politik organizasyonlara katılımlarının sağlanmasında,
- Kadın bedeni, kadın emeği ve cinsellik gibi hususlarda çeşitli organizasyon ve kampanyalar oluşturulmasında,
- Kadın örgütlerinin toplumsal, politik ve ekonomik taleplerinin gündeme getirilmesinde,
- Toplumsal sistemlerde bilinçli ve kolektif değişim yaratarak kadınların kişisel ve sosyal yaşamlarında olumlu yönde değişiklikler yapılmasında,
- Kadınların eğitim ve iş hayatına katılımını artırma ve mesleki kariyerlerinin yönetimine destek olmada,
- Kadınların ev içi emeklerinin sömürülmesinin engellenmesinde,
- Kadınların cinsel yönelimlerini rahatça ifade etmelerine destek olmada kullanılır.

Sosyal hizmet uzmanları, toplumsal cinsiyet odaklı birtakım dernek ve kuruluşlarda doğrudan veya dolaylı bir şekilde yer alarak sosyal eylem yaklaşımını kullanırlar. Örneğin Kadının İnsan Hakları Eğitimi Programı (KİHEP), kadınları hak ve sorunları hakkında bilinçlendirmeyi, cinsiyet ayrımcılığına neden olan süreçlere dair bakış açılarını değiştirmeyi ve ayrımcılık, dışlanma ve şiddete karşı güçlenmelerini sağlamayı, soruna neden olan baskı mekanizmaları ve yapısal faktörlerle ilgili farkındalığı arttırmayı ve kadınları psikolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan güçlendirecek çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır (Buz, 2009). Ayrıca bünyesinde sosyal hizmet uzmanlarını da bulunduran Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği'nin, sosyal eylem faaliyetleri şu şekilde örneklenebilir (Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, 2020):

- Sendikalı oldukları için işten çıkarılan kadın işçilerin işe iadesi için Flormar ve Yves Rocher'ye yönelik imza ve boykot kampanyası,
- Cezaevlerinde pedlerin ücret karşılığı satılması miktar ve çeşitlilik açısından yetersizlik dolayısıyla erişilebilir olmaması ve bu sebeple kadın ve trans erkek mahpusların sağlık haklarının ihlaline karşı düzenlenen "Hapishanelerde ücretsiz ped istiyoruz!" kampanyası,

- Kadınları başta olmak üzere tüm itirazlara rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine alınan ve kadınlar ile LGBTİ bireylerin üzerindeki baskıları artıracak olan Müftülük Yasası olarak bilinen Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Mağdur Hakları Yasa Tasarısı'na yönelik itiraz kampanyası.

1996 yılında kurulan Uçan Süpürge Vakfı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmek için sosyal eylemden yararlanmaktadır (Uçan Süpürge Vakfı, 2020):

- 'Bana Ses Ol' projesiyle erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele konusunda meslek hayatlarında bu durumun mağdurlarıyla karşılaşma ihtimali daha yüksek olacak üniversite öğrencilerine video gösterimi ve sunumlar yapılmıştır.
- 'Benim Madam Curie'm' projesiyle Türkiye'de kendi alanlarında öncü olmuş dört kadının hayatını anlatan animasyon filmler yapmış ve bu filmlerle erken yaşlarda kız çocuklarına hayatlarına dair farklı bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamış ve farklı mesleklerden kadınların onlara ilham olması için bu filmlerin aracı olmasını sağlamıştır.

İkili toplumsal cinsiyet kutuplaşmasına, kadınların maruz bırakıldıkları cinsiyet pratiklerine, dilde ve toplumsal bellekte tek tipleşmiş cinsel şiddet algısına karşı durma amacıyla kurulan Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD), faaliyetlerinde sosyal eylemden yararlanmaktadır (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2019):

- Türkiye'de cinsel şiddetin önlenmesi, azalması, konu ile ilgili toplumsal farkındalığın artması için *Ayça Damgacı, Berrak Tüzünataç, Ceren Moray, Esra Dermancıoğlu, Hasibe Eren, Laçın Ceylan, Seyhan Arman ve Tülin Özen* katılımlarıyla 'Öyle Değil Böyle!' kampanyası düzenlemiştir.
- Tribünlerde ve futbol sahalarında cinsiyetçi küfür ve tezahüratlara, kadınlara ve LGBTİ bireylere yönelik ayrımcılık ve şiddet içeren söylemlere karşı farkındalık oluşturmak 'Futbol Herkes İçindir' kampanyası düzenlemiştir.

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında ise Uluslararası Sivil Toplum Eylem Ağı (International Civil Society Action Network), politika yapıcılarla kadınlar arasında sosyal anlaşma sağlama, kadın girişimleri teşvik etme, toplumsal görünürlüğüne artmasına katkı verme ve kadınların deneyimlerini paylaşmalarını sağlama gibi konularda sosyal eylemden faydalanır (ICAN, 2017). Kalkınmada Kadın Hakları Derneği (Association for Women's Rights in Development) ise küresel seviyede kadın haklarını savunurken kadınların kurduğu organizasyonların etkisini ve erişim alanını genişletmeye çalışan bir kuruluştur. Ek olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bilimsel araştırmalar, karar alıcıları etkileyecek savunuculuk faaliyetleri, kurumlar ve örgütler arası koordinasyonu sağlamak ve işbirlikleri kurmak için stratejik görüşmelerde bulunur (AWID, 2020).

Toplumsal cinsiyet alanında sayılabilecek olan LGBTİ alanındaki mesleki müdahalelerinde sosyal hizmet uzmanları sosyal eylem yaklaşımından yararlanırlar. LGBTİ bireylerin sosyal içerilmesinde

olumlu gelişmeler olsa da toplum içinde dezavantajlı olma durumları halen devam etmektedir. LGBTİ bireyleri destekleyici programların az olması, toplumdaki ön yargı ve ayrımcılık eğilimi ve toplumsal izolasyon gibi hususlar LGBTİ bireylerin toplumdaki dezavantajlılık hallerinin devamına neden olmaktadır. Sosyal hizmet mesleği şu müdahaleleri kullanarak LGBTİ bireylerin dezavantajlılık durumlarının sona ermesine hizmetin uygunluğunu sağlama, Hukuki çerçevede eşit temsiliyet hedefi ve toplumsal kabul ve farkındalık oluşturma çalışmalarlarıyla katkıda bulunmaya çalışır (Gratwicka ve diğerleri, 2014):

LGBTİ bireylerle çalışan sosyal hizmet uzmanları, toplumsal eğitim ve bilgilendirmeyi çalışmalarında bulunurken, sosyal politika değişimleri sağlamaya çalışırken, toplumun ve karar alıcıların cinsel yönelim konusunda farkındalık kazanmalarını sağlamaya çalışırken, LGBTİ bireyler için sosyal ve ekonomik adaleti teşvik etmeye çalışırken sosyal eylem yaklaşımından yararlanırlar (CSWE, 2013).

LGBTİ alanında Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL) çatısında bulunan sosyal hizmet uzmanları, ruh sağlığı ve savunuculuk alanında LGBTİ bireylere yönelik homofobik uygulamaları deşifre etmeyi ve bunlara son vermeye, hukuk, iş hayatı, eğitim gibi kamusal hayatın her alanında LGBTİ bireylere yönelik baskı ve önyargıların sebep olduğu hak ihlalleriyle mücadele etmeyi, LGBTİ bireylerin görünür olmasını sağlamayı, toplumun LGBTİ bireylere dair önyargılarıyla yüzleşmesi için panel, konferans, seminer ve benzeri organizasyonlar düzenlemeyi hedeflerken sosyal eylem yaklaşımını kullanırlar. Ayrıca Kaos GL, 2001 yılındaki 1 Mayıs eylemine katılarak Türkiye’de ilk ‘kamusal eyleme katılan LGBTİ örgütü’ olmuştur. (Kaos GL, 2011). LGBTİ alanında faaliyet gösteren bir diğer sivil toplum kuruluşu olan Sosyal Politika Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) de bünyesinde sosyal hizmet uzmanlarını barındırır SPoD, LGBTİ bireylerin yaşadıkları sorunlara kalıcı ve kapsamlı çözümler üretmek ve LGBTİ bireylerin maruz kaldıkları baskı, şiddet ve ayrımcılığı azaltmak için sosyal eylem yaklaşımını kullanır. SPoD, LGBTİ alanında politika yapıcıları etkilemek için “Yeni Anayasa Kampanyası”, “LGBTİ+ Siyasi Temsil ve Katılım Platformu”, “Yerel Seçimler Kampanyası” ve “Mecliste LGBTİ+ Kampanyası” gibi faaliyetlerinde sosyal eylemi kullanmıştır (SPoD, 2020).

Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylemden yararlandıkları en önemli alan belki de toplumsal cinsiyet alanıdır. Çünkü hem alanda sivil toplum örgütlerinin sayısının hem de sosyal hizmet uzmanı istihdamının fazla olması, sosyal hizmet uzmanlarını sosyal eylem hususunda güçlü kılmaktadır. Hem dünyada hem Türkiye’de sosyal eylem örneklerinin kadınları ve LGBTİ bireyleri güçlendirme, toplumsal değişim sağlama, toplumsal farkındalık oluşturma, eşit fırsat ve haklara erişimi sağlama ve karar alıcıları etkileme gibi önemli hedefleri gerçekleştirme amacıyla olduğu görülmektedir. Yukarıdaki sosyal eylem örneklerinde hedeflerin tamamının gerçekleştirildiğini söylemek mümkün olmasa da sosyal hizmet uzmanları, toplumsal değişim için küçük adımların bile değişim önemli bir ilerleme olduğunun farkındadırlar.

Engellilik Alanında Sosyal Eylem Yaklaşımı

Geçmişten günümüze kadar geçen süreçte engelli bireylerin yaşadıkları sorunlar toplum tarafından göz ardı edilme eğiliminde olmuştur. Ayrıca engelli bireyler, ayrımcılık ve dışlanma kaynaklı olarak sosyal içerme hususunda sorunlar yaşamışlardır. Sosyal hizmet uzmanları, engelliliğin bireyler, gruplar ve toplum tarafından nasıl anlaşıldığının farkındadırlar ve engellilik alanında mikro, mezo ve makro düzeyde sosyal eylemi kullanırlar (Rothman J. , 2018). Sosyal hizmet uzmanları, engellilik alanındaki çalışmalarında sosyal eylem yaklaşımını; toplumda engelliliğe dair bilincin artırılması, sosyal içermenin sağlanması, politik katılımının sağlanması, işgücüne katılımı sağlayacak hukuki ve yönetsel düzenlemelerin yapılması, toplumsal katılımı sağlayacak kentsel ve kamusal düzenlemelerin yapılması, engellilerin işbirliğini güçlendirici STK'lar ve organizasyonların örgütlenmesi, toplumsal farkındalık ve görünürlüğün artması için medyanın kullanılması, sosyal destek sistemlerinin tesis edilmesi gibi hedefleri gerçekleştirmek için kullanırlar (Erkan, 2004).

Sosyal hizmet uzmanları; kuruluş, örgüt ve projelerde görev alarak engellilik alanında sosyal eylemden yararlanırlar. Engellilik alanında sosyal eylem yaklaşımının kullanıldığı en önemli örnek, ilk olarak ABD'de faaliyet gösteren ve daha sonra küresel ölçekte etkinlik gösteren ve bünyesinde sosyal hizmet uzmanlarını da barındıran Bağımsız Yaşam Hareketi'dir. Bağımsız Yaşam Hareketi'nin en belirgin özelliği tamamen engelli kişiler tarafından kurulması ve yönetilmesiydi. Bağımsız Yaşam Hareketi, engelli bireylerin vatandaşlık hakları konusunda gerçekleştirdiği mücadele, engelli haklarını düzenleyen yasaların çıkarılmasında sosyal eylemden yararlanmıştı. Engellilere yönelik her tür ayrımcılığın önlenmesi ve engellilerin toplumsal hayata tam katılımının sağlanması amacıyla Amerikan Kongresi tarafından 1990 yılında çıkarılan Engelli Amerikalılar Yasası (ADA), Bağımsız Yaşam Hareketi'nin en büyük başarısı olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca hareket, görme ve işitme engellilere eğitim veren Gallaudet Üniversitesi'nde işitme engelli olan Elisabeth Zinser'in rektör olarak seçilmesini sağlarken sosyal eylemi kullanmıştır (Çaha, 2016). Türkiye'de ise sosyal hizmet uzmanları; engellilerin toplumsal, kültürel ve çalışma hayatıyla ilgili ve çıkarlarının korunması için savunuculuk çalışmaları, engellilerin üretken, yeterli ve toplumla kaynaşmış bireyler olmaları için güçlendirme çalışmaları, engelliler toplumda görünürlüğünü arttırmak için farkındalık çalışmaları, ayrımcı uygulama ve düzenlemelerin giderilmesi için baskı karşıtı çalışmalarda bulunmaktadır. Özellikle Türkiye Sakatlar Derneği ve Altı Nokta Körler Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarında ve derneklerde faal olarak görev alarak sosyal eylemden yararlanmaktadırlar (Türkiye Sakatlar Derneği, 2020; Altı Nokta Körler Derneği, 2020). Ayrıca engellilerin haklarının iyileştirilmesi ve kazanımların korunması talebiyle kampanyalar düzenleyen Engelliler Konfederasyonu, faaliyetlerinde sosyal eylem yaklaşımından faydalanırlar:

- 2022 ve 2828 sayılı yasaların değiştirilmesi için bir kampanya başlatılmıştır. Kampanyanın talebi, bakım ücreti ve muhtaçlık aylığı belirlenirken hane içinde fert başına düşen gelirin hesaplanması yerine, engellinin kendi gelirin kriter olarak belirlenmesi gerektiğiydi. 2019 yılı başında

başlatılan kampanya, basın açıklamaları, imza kampanyası, “*Bir Tek Sözün Yeter! Engellilerin Hayatına Değer!*” sloganıyla yayınlanan görseller ve lobi faaliyetleriyle sürdürülmüştür.

- 2019 yılında yerel seçimler öncesinde belediye başkan adaylarına yönelik bir kampanya düzenlenmiştir. Kampanya, Engelliler Konfederasyonu'nun hazırladığı ‘*Erişilebilir Kent Protokolü*’nü başkan adaylarının imzalamasını, böylece kentsel hizmetlerin erişilebilirliği için adım atma iradesini somutlamayı öngörüyordu. Kampanyaya 72 belediye başkan adayı katıldı ve bu adaylardan 28’si yerel seçimleri kazanarak belediye başkanı olmuştur.

Engellilik alanında sosyal eylem örneklerinin özellikle karar alıcıları etkileme, engelli bireylerin yaşam koşullarını iyileştirme ve toplumdaki görünürlüklerini artırma odağında olduğu görülmektedir. Bu açıdan hem yerel yönetimlerin hem de merkezi otoritenin karar alma süreçlerine dair politik eylem engellilik alanında ön plana çıkmaktadır.

Göç Alanında Sosyal Eylem Yaklaşımı

Göç ve mültecilik, küresel bir sorun olarak geçmişte olduğu gibi gelecekte de sürekliliğini sürdüren bir mesele olarak literatürde yer alacaktır. Göç süreci, hem mültecileri pek çok yönden etkilerken hem de göç ettikleri toplumun yapısını demografik, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden etkilemektedir. Bu nedenle göç alanı, merkezine insanı alan sosyal hizmet uygulaması için her zaman öncül bir çalışma alanı olmuştur (Buz, 2004). Sosyal eylem yaklaşımı, göç alanında sosyal hizmet uzmanları tarafından mültecilerin ekonomik, psikolojik, sosyal, eğitim ve sağlık gibi alanlarda gereksinimlerinin karşılanmasında, mültecileri iyileştirici politikaların oluşturulmasında, mültecilerle ilgili toplumsal örgütlenme ve kamuoyu oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirilmesinde, mültecilerin toplumsal kabulünün sağlanmasında, toplumun çok kültürlülüğe saygı duyması, ayrımcılığın ve yabancı düşmanlığının engellenmesinde kullanılır (Beter, 2006).

Özellikle Suriye krizinin 2011 yılında başlamasıyla çatışmadan etkilenenler komşu ülkelerden sığınma talebinde bulunmuşlardır. Türkiye 4 milyona yakın Suriyeli göçmene ve yarım milyona yakın Afgan göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Geçmişten günümüze bu denli büyük bir mülteci akını ile başa çıkma deneyimine sahip olmayan Türkiye’de uluslararası ve ulusal sivil toplum örgütleri krize müdahale etmek için sosyal eylem çalışmaları yapmaktadırlar. Ulusal kaynaklar, AB ve BM’den fon alan yerel sivil toplum örgütleri; barınma, beslenme, eğitim, istihdam, toplumsal uyum ve sağlık gibi hemen hemen her sektörde hizmet vermektedirler (Türk, 2016). Sosyal hizmet uzmanları da göç alanında toplumsal hareketlilik ve sosyal eylem yaratmayı amaç edinen bu dernek ve STK’larda görev alırlar. Örneğin sosyal hizmet uzmanlarını da bünyesinde barındıran Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), göç alanında entegrasyonu ve farkındalığı arttırmayı, mültecilerin hukuksal olarak statü edinmelerini sağlamayı, akademik çalışmalara katkıda bulunmayı, politika yapıcıları etkilemeyi, STK’ları ve kamu kurumlarını istatistiki veri, SWOT analizi ve eğilimler hususunda bilgilendirmeyi, kaynakların mülteciler yararına harekete geçirilmesini sağlamayı hedeflerken çalışmalarında sosyal eylem yaklaşımından yararlanır (SGDD, 2016). Sosyal hizmet uzmanlarının görev aldığı bir diğer STK olan Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) ise

mülteciliğe neden olan sistemler ve politikaları değiştirme, mülteci ayrımcılığını engelleme, göç alanında karar alıcıları etkileyerek politikalar geliştirilmesine katkıda bulunma, göç alanında yer alan kuruluşları işbirliğine sevk etme gibi konularda sosyal eylem yaklaşımından yararlanır (UMHD, 2020). Sosyal eylem örneğine bakılacak olursa 2014 yılında Afgan göçmenler sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle, mültecilik haklarının sağlanması talebiyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği önünde kamp kurarak ağızlarını ve kulaklarını dikerek protestolarda bulunmuşlardır (BBC NEWS, 2016).

Özellikle Suriye göçü sonrası göçmenler için transit ülke konumundan hedef ülke konumuna geçen Türkiye’de göç alanı son yıllarda önem kazanmıştır. Uluslararası kuruluşların da desteğiyle beraber alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının artması, sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda istihdamını arttırmıştır. Sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları, mültecileri ağırlıklı olarak temel yaşam ihtiyaçlarını giderme konusunda desteklese de alanda yaptıkları sosyal eylem faaliyetleri de görünür durumdadır. Özellikle statü problemi ve mültecilik hakları gibi hususlarda ağırlıklı olarak sosyal eylemden yararlanılmaktadır. Fakat özellikle Suriyeli ve Afgan göçmenlerin anavatanlarındaki istikrarsız ve baskıcı siyasi yapının sivil toplum kültürünün gelişmesine izin vermemesi, göçmenlerin sosyal eylem faaliyetlerine katılma hususunda isteksiz davranmalarına neden olmaktadır.

SONUÇ

Dezavantajlı bireylerin güçlenmesini ve gereksinimlerinin karşılanmasını sağlamayı hedefleyen sosyal hizmet mesleği postmodern anlayışın etkisindedir. Postmodern sosyal hizmet anlayışı, bireylerin patolojilerine odaklanmak yerine onları baskı altına alan unsurların ortadan kaldırılmasına, birey ve toplulukların güçlenmelerine vurgu yapmaktadır. Baskı karşıtı mücadele ve güçlenme sürecinin başarısı, bireylerin bu sürece örgütlenerek doğrudan kolektif katılımına bağlıdır. Bu katılımı sağlayan en önemli unsurlardan biri de sosyal eylem yaklaşımıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylem yaklaşımından yararlanması 20.yy’ın başlarına dayansa da zaman içerisinde yaklaşımın uygulama alanları ve müracaatçı sistemleri farklılaşmıştır. Sosyal eylem anlayışı, ilk dönemlerde işçi sınıfının sorunlarına, orta dönemde II. Dünya Savaşının yaralarının sarılmasına odaklanırken günümüzde ise baskı ve ayrımcılık karşıtı postmodern bir anlayışa evrilmiştir. Günümüzde sosyal eylem yaklaşımı, dezavantajlı birey, grup ve topluluklarla politika yapıcılar ve karar alıcılar arasında sosyal anlaşma tesis edilmesine, toplumsal görünürlüğü artırılmasına, dezavantajlı bireylerin toplumsal kabulüne, STK’ların harekete geçirilmesine, çok kültürlülüğe saygı duyulmasına vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle sosyal eylem yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanlarına ve topluluklara politik ve siyasal katılım, toplumsal sistemlerin yeniden şekillendirilmesi, dezavantajlı birey, grup ve toplulukların ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumda sosyal adaletin tesis edilmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir basamaktır (Kara, 2019; Keçeçi, 2017; Yıldırım ve Şahin, 2019).

Sosyal hizmet mesleğinin ana hedefleri olan bireylerin dezavantajlılık durumlarının ortadan kaldırılması, insani hizmetlerin yeniden dizayn edilmesi, toplulukların gelişimsel kapasitelerinin geliştirilmesi, toplumsal değişimin sağlanması ve nihayetinde demokratik toplum düzeninin sağlanması gibi hedeflerin başarılması hususunda sosyal eylem yaklaşımı sosyal hizmet uzmanları için önem arz etmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uygulamasında sosyal eylem yaklaşımı; özellikle günümüzde önem kazanan toplumsal cinsiyet, göç, engellilik, çevrenin korunması gibi birçok mesleki alanda kullanılmaktadır. Bahsi geçen alanlarda sosyal eylemin genellikle sivil toplum kuruluşları bünyesinde görev alan sosyal hizmet uzmanlarınca gerçekleştirildiği görülmektedir. Dünya ve Türkiye örneklerine bakıldığında da başarılı sosyal eylem hareketlerinden bahsetmek mümkündür. Fakat ülkemizde sosyal hizmet mesleğinin sivil toplumda yerini sağlamlaştırma sürecini tam gerçekleştirmemiş olması, sosyal hizmet uzmanlarının sosyal eylem kampanyalarına katkısını sınırlandırmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları; toplumsal cinsiyet hareketi, çevre hareketi, LGBTİ hareketi, mülteci hareketi gibi toplumsal hareketlere ağırlık veren ve sosyokültürel farklılıkları odağına alan postmodern bir anlayışla başarılı sosyal eylem ve toplum inşası süreçlerine katılım için teşvik edilmelidirler. Sosyal hizmet uzmanları, mesleki müdahalelerinde sosyal eylem ortaya çıkarabilmek için STK'ların bünyesinde, ulusal ve uluslararası çeşitli projelerde aktif olarak yer almalıdırlar. Türkiye'deki sosyal hizmet programlarının müfredatına sosyal eylem yaklaşımını odağına alan konuların da eklenmesi gerekmektedir. Ayrıca toplum inşası ve kalkınmasını amaç edinen sosyal eylem alanlarında akademik ve mesleki çalışmalar hem nitelik hem de nicelik olarak arttırılmalıdır. Bahsi geçen önerilerin hayata geçirilmesi sosyal hizmet uzmanlarının, sosyal eylem yaklaşımının retorik ve pratik çerçevesine, kullanılan tekniklere, gerekli rol ve becerilere hâkim olmasını sağlayacaktır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Agranoff, R. (2003). *Leveraging networks: A Guide for public managers working across organizations*. Washington: The Center for the Business of Government.
- Altı Nokta Körler Derneği. (2020). Mayıs 22, 2020 tarihinde Altı Nokta Körler Derneği: <http://www.altinokta.org.tr/default.asp> adresinden alındı
- Antony, B., & Kaushik, A. (2010). *Social Action: Concept and Principles*. G. Thomas içinde, *Social Work Intervention with Communities and Institutions*. Hindistan: Indira Gandhi National Open University.
- AWID. (2020). *About Us*. Mayıs 21, 2020 tarihinde Association for Women's Rights in Development : <https://www.awid.org/about-us> adresinden alındı
- Başçıllar, M. (2020). Sosyal Hizmetin Önemli Bir Öncüsü: Mary Ellen Richmond. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 39, 151-160.
- BBC NEWS. (2016). *Türkiye'de Afgan olmak: Sınırlar arasında kimliksiz bir hayat*. 2021 tarihinde

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160408_farzad_afgan_gocmen adresinden alındı

- Beter, Ö. (2006). *Sınırlar Ötesi Umutlar: Mülteci Çocuklar*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Bilgir, M. T. (2015). *Richard Sennett'in Çalışmalarında Kurumsallaşmış Sosyal Eylemin Kamusal Referans Alanları: Zanaatkar, Otorite, Saygı*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bora, T. (2010). Tekel İşçileri Eylemi: Tekel'in Sesi. *Birikim Sosyalist Kültür Dergisi*, 250, 6-9.
- Britto, G. (1984). *Some Principles of Social Action, in Social Work and Social Action*. H.Y. Siddiqui: Harnam Publications.
- Burghardt, S. (2013). *Macro practice in social work for the 21st century*. Thousand Oaks: CA: Sage.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul- Mültecilik*. Ankara : SGDD Yayınları.
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-65.
- Castelfranchi, C. (1998). Modelling social action for AI agents. *Artificial Intelligence*, 103, 157-182.
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği. (2019). *Kampanyalar*. 2021 tarihinde Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği: <https://cinselsiddetlemucadele.org/> adresinden alındı
- Cnaan, R. A., & Boehm, A. (2012). Towards a Practice-based Model for Community Practice: Linking Theory and Practice. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 39(1), 141-168.
- CSWE. (2013). *Council on Social Work Education*. Mayıs 2020 tarihinde Council on sexual orientation and gender expression: <https://www.cswe.org/About-CSWE/Governance/Commissions-and-Councils/Commission-for-Diversity-and-Social-and-Economic-J/Council-on-Sexual-Orientation-and-Gender-Identity/CSOGIE-Charge> adresinden alındı
- Çaha, H. (2016). Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri. *İnsan&Toplum*, 5(10), 123-150.
- Çakır, S. (2011). *"Bir'in Nostaljisinden Kurtulmak: Siyaset Teorisine ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Dentato, M., Craig, S., & Smith, M. (2010). The vital role of social workers in community partnerships for GLBTQ youth. *The Child and Adolescent Social Work Journal*, 27(5), 323-334.
- Engelliler Konfederasyonu. (2020). *Kampanyalar*. 2020 tarihinde Engelliler Konfederasyonu: <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/kampanyalar/> adresinden alındı
- Erdil, N. (2020). *Yeni Sosyal Hareketler İçinde Kadın Hareketlerinin Türkiye'ye Yansımaları ve Etkileri*. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Erkan, G. (2004). Özürlülüğe İlişkin Modeller ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(2), 31-38.
- Ferguson, C. (2004). Governance of collaborations: A case study. *Administration in Social Work*, 28(2), 1-22.
- Foley, G. (1999). *Learning in social action: A contribution to understanding informal education*.

London: Zed Books.

Freyer, H. (2012). *Sosyoloji Kuramları Tarihi*. (T. Çağatay, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Friedlander, W. (1977). *Introduction to Social Welfare*. New Delhi: Prentice Hill.

Gilbert, M. (1989). *On Social Facts*. Princeton Paperback Printing.

Gratwicka, S., Jihanian, L. J., Holloway, I. W., Sanchez, M., & Sullivan, K. (2014). Social Work Practice With LGBT Seniors. *Journal of Gerontological Social Work*, 57(8), 889-907.

Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Çokluk İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hasenfeld, Y., & Garrow, E. E. (2012). Nonprofit human service organizations, social rights, and advocacy in a neoliberal welfare state. *Social Service Review*, 86, 295-322.

Homan, M. S. (2016). *Promoting community change: Making it happen in the real world*. Belmont: Brooks/Cole.

Houston, S. (2002). Reflecting on habitus, field, and capital: Towards a culturally sensitive social work. *Journal of Social Work*, 2(2), 149-167.

ICAN. (2017). Mayıs 21, 2020 tarihinde International Civil Society Action Network: <https://icanpeacework.org/our-strategy/> adresinden alındı

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği. (2020). *Kampanya ve Bildiriler*. 2021 tarihinde Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği: <https://www.kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/kampanya-ve-bildiriler/> adresinden alındı

Kaos GL. (2011). *Amaç*. Mayıs 2020 tarihinde Kaos GL: <http://www.kaosgliderneji.org/belge.php?id=amac> adresinden alındı

Kara, Y. (2019). Makro Sosyal Hizmet Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 155-169.

Keçeci, G. (2017). Makro Sosyal Hizmet Uygulamasında Kullanılan Modeller, Teknikler ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rollerini. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 187-201.

Kilgore, D. (1999). Understanding Learning in Social Movements: A Theory of Collective Learning. *International Journal of Lifelong Education*, 18, 191-202.

Lee, B., & Weeks, W. (1991). Social Action Theory and the Women's Movement: An Analysis of Assumptions. *Community Development Journal*, 26(3), 220-226.

McNutt, J. (2013). *Social Work Practice: History and Evolution*. 2020 tarihinde <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-620> adresinden alındı

Merzel, C. (2007). Developing and sustaining community-academic partnerships: Lessons from downstate New York Healthy Start. *Health Promotion Practice*, 8(4), 375-383.

Miller, S. (2001). *Social Action A Teleological Account*. Cambridge University Press.

Mizrahi, T., & Morrison, J. (2013). *Community organization and social administration: Advances, trends, and emerging principles*. New York: NY: Routledge.

NASW. (2017). *Code of Ethics*. Mayıs 16, 2020 tarihinde

<https://www.socialworkers.org/about/ethics/code-of-ethics/code-of-ethics-english>
adresinden alındı

- Netting, F. E., Kettner, P. M., McMurty, S. L., & Thomas, M. L. (2011). *Social work macro practice*. Englewood Cliffs: NJ: Prentice Hall.
- Özar, Ş. (2012). Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdamı Politikaları: Kadın Hareketi, Sendikalar, Devlet ve İşveren Kuruluşları. A. Makal, & G. Toksöz içinde, *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği* (s. 266-304). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Provan, K. G., Veazie, M. A., Staten, L. K., & Teufel-Shone, N. I. (2005). The use of network analysis to strengthen community partnerships. *Public Administration Review*, 65(5), 603-613.
- Rabinowitz, P. (2016). *Social Action*. Kasım 28, 2020 tarihinde Community Tool Box: <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/promotion-strategies/systems-advocacy-and-community-organizing/main> adresinden alındı
- Reisch, M. (2013). Community practice challenges in the global economy. M. O. Weil, M. Reisch, & M. L. Ohmer içinde, *Handbook of community practice* (s. 47-71). CA: Sage.
- Reisch, M. (2016). Why Macro Practice Matters. *Journal of Social Work Education*, 52(3), 258-268.
- Rothman, J. (1968). *Three models of community organization practice*. New York: Columbia University Press.
- Rothman, J. (2018). *Social Work Practice Across Disability*. New York: Routledge.
- Ruben, D.-H. (2011). *Action and its Explanation*. Oxford Scholarship Online.
- Sayılan, F. (2009). Jack Mezirow ve Dönüştürücü Öğrenme Kuramı. A. Yıldız, & M. Uysal içinde, *Yetişkin Eğitimi* (s. 161-175). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- SGDD. (2016). *Vizyon&Misyona*. Mayıs 23, 2020 tarihinde Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği: <https://sgdd.org.tr/visionmission/> adresinden alındı
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Ö. Balkız, Çev.) Ankara: Sentez Yayıncılık.
- SPoD. (2020). *Siyasi Kampanyalar*. Aralık 7, 2020 tarihinde SPoD: <http://www.spod.org.tr/TR/sayfalar/2/siyasi-kampanyalar> adresinden alındı
- Turner, C. (1958). The structure of social work practice and social action. *Australian Journal of Social Work*, 3-10.
- Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 145-157, DOI: 10.17829/midr.20162520723.
- Türkiye Sakatlar Derneği. (2020). *Dernek Hakkında*. Mayıs 21, 2020 tarihinde Türkiye Sakatlar Derneği: <http://www.tsd.org.tr/hakkimizda/faliyetlerimiz> adresinden alındı
- Türkmen, N. (2011). *Sosyal Eylem İçinde Öğrenme: Tekel Direnişi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uçan Süpürge Vakfı. (2020). *Projeler*. 2021 tarihinde Uçan Süpürge Vakfı: <https://ucansupurge.org.tr/neler-yapiyoruz/projeler/> adresinden alındı

- UMHD. (2020). Mayıs 23, 2020 tarihinde Uluslararası Mülteci Hakları Derneği: <https://www.umhd.org.tr/vizyon-misyon/> adresinden alındı
- Weil, M. (2005). Context and Challenges for 21st-Century Communities. M. Weil. içinde, *The Handbook of Community Practice* (s. 1-34). Sage Publications.
- Weil, M. O. (1996). Model development in community practice: An historical perspective. *Journal of Community Practice*, 3(3/4), 5-67.
- Weil, M. O., Gamble, D. N., & Ohmer, M. L. (2013). Evolution, models, and the changing context of community practice. M. O. Weil, M. Reisch, & M. L. Ohmer içinde, *The handbook of community practice* (s. 167-193). Thousand Oaks: CA: Sage.
- Wenocur, S., & Reisch, M. (1989). *From charity to enterprise: The development of American social work in a market economy*. University of Illinois Press.
- Yıldırım, B., & Şahin, F. (2019). Esping-Andersen'in refah devleti sınıflandırması ve makro sosyal hizmet uygulamaları temelinde Türkiye'nin konumu. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18).
- Zastrow, C. (2008). *The Practice of Social Work: A Comprehensive Worktext*. Brooks/Cole Empowerment Series.
- Zastrow, C. (2010). *Introduction to Social Work and Social Welfare*. Belmont: Brooks/Cole.